

H. Pieńkowska

Organizacja państwowej ochrony zabytków w Czechosłowacji

Ochrona Zabytków 2/1 (5), 59-60

1949

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ORGANIZACJA PAŃSTWOWEJ OCHRONY ZABYTEKÓW W CZECHOSŁOWACJI

Organizacja sieci konserwatorskiej w Czechosłowacji jest postawiona nieco inaczej niż w Polsce. Opiera się ona na formach stworzonych jeszcze w 1911 roku, za czasów monarchii Habsburgów. Konserwacją zabytków zajmuje się Státni Památkovy Urad, mieszczący się w Pradze przy ul. Karmelickiej 13 na Małej Stronie. Na czele urzędu stoi obecnie dr Sebek, którego czynności odpowiadają urzędowi Generalnego Konserwatora w Polsce. Státni Památkovy Urad jest instytucją samodzielną, wydzieloną z administracji państwowej, fachową autorytatywną. Organizacyjnie pozostaje w zależności od Ministerstwa Szkolnictwa i Oświaty. Działalność Urzędu Konserwatorskiego nie jest oparta na specjalnej ustawie o ochronie zabytków, jak to ma miejsce w Polsce, lecz jedynie na zarządzeniach zawartych w ustawach innych resortów, jak np. w ustawach Ministerstwa Poczty, Komunikacji, rozporządzeniach budowlanych itp., gdzie decydujący głos w sprawie ochrony zabytków oddany jest Urzędowi Konserwatorskiemu. Státni Památkovy Urad wykonuje swe zarządzenia za pośrednictwem władz innych resortów oraz administracji ogólnej, jak Zarządów Miejskich, Gminnych i innych. W terenie sieć konserwatorska uzupełniona jest przez miłośników sztuki i zabytków.

Obecny Státni Památkovy Urad w Pradze dzieli się na dwa zasadnicze oddziały obejmujące: 1) zabytki sztuki i 2) zabytki przyrody, związane personalnie.

W zakresie planów i fotografii instytucją pomocniczą lecz niezawisłą jest Státni Fotomerický Ústav, mieszczący się w tym samym gmachu, a odpowiadający polskiemu Centralnemu Biuru Inwentaryzacji Zabytków. Gromadzi on planowo pomiary i fotografie zabytków z całego kraju, przygotowując materiały do dokładniejszego i bardziej nowoczesnego zinventaryzowania zabytków. Będąc w stałym kontakcie z Urzędem Konserwatorskim, dostarcza mu w wielu wy-

padkach materiałów potrzebnych do opracowania określonych zagadnień konserwatorskich. Sprawą inwentaryzacji zabytków zajmuje się również Státni Památkovy Urad, kładąc nacisk zwłaszcza na zabytki miasta Pragi, dotychczas nie opracowane. Inwentaryzacja ta prowadzona jest w formie katalogu kartkowego, zawierającego dane dotyczące położenia, opisu, stanu zachowania oraz literatury danego obiektu zabytkowego. Tego rodzaju inwentarz zabytków Pragi jest już na ukończeniu.

Jedną z konsekwencji braku specjalnej ustawy o ochronie zabytków jest niemożność dokonywania przez Státni Památkovy Urad rejestru zabytków, polegającego na wydawaniu aktu uznającego dany obiekt za zabytkowy, jak to ma miejsce w Polsce. Środkiem zastępczym dla powyższej procedury są plany miast i dzielnic sporządzane przez Státni Památkovy Urad, na których zaznaczane są wszystkie obiekty zabytkowe w danej miejscowości. Powyższe plany przesyłane są poszczególnym Zarządom Miejskim, które z chwilą ich otrzymania stają się odpowiedzialne za stan i nienaruszalność zabytków. Wszystkie remonty lub przeróbki w budynkach zabytkowych, oznaczonych na powyższych planach, muszą być przeprowadzane w porozumieniu i według wskazówek Urzędu Konserwatorskiego. Właściciele poszczególnych obiektów są o powyższym obowiązku zawiadamiani przez Zarządy Miejskie, które udostępniają zainteresowanym plany sporządzone w Urzędzie Konserwatorskim. Ponieważ jednak społeczeństwo czeskie interesuje się żywo zagadnieniem ochrony zabytków, wypadki przekroczeń zdarzają się stosunkowo rzadko.

Ochroną pałaców, zamków i dworów, znajdujących się w majątkach rozparcelowanych, a także ruchomości podworskich zabytkowych, zajmuje się obecnie Národní Kulturní Komise, instytucja samodzielna, z którą współpracuje wielu historyków sztuki i konserwatorów. Objęła ona pod opiekę około 50 zamków, gromadząc w nich zabytki podworskie, ulegające zabezpieczeniu i znacjonalizowaniu na skutek przeprowadzenia re-

formy rolnej. Zebrane ruchomości mają stanowić zespoły wewnątrz muzealnych w wytypowanych, specjalnie ciekawych obiektach. Pozostałe zamki i dwory przydzielane są instytucjom oświatowym i społecznym. Konserwator ma wpływ na ich utrzymanie.

W pracach Urzędu Konserwatorskiego przychodzą z pomocą inne instytucje, jak np. Urząd pro Zrizovani reklam, istniejący oprócz Pragi w innych większych miastach kraju. Urząd ten zajmuje się wyłącznie uregulowaniem zagadnienia umieszczania odpowiednio estetycznych reklam w dzielnicach zabytkowych. Pracę swą opiera o przepisy istniejące już od lat 15. Opanowanie tego trudnego zagadnienia postępuje jednak dość powoli, ze względu na masowość nieestetycznych reklam, nie dopasowanych zupełnie do cha-

rakteru zabytków. Ponadto istnieje w Pradze Klub za Stárou Prahu, gromadzący miłośników zabytków nie tylko Pragi, lecz i całego kraju. Klub ten posiada swoje wydawnictwo pt. Vestník pro Ochránu Památek, poruszające szereg zagadnień konserwatorskich. Najbardziej popularne w tej dziedzinie jest wydawnictwo krajoznawcze, będące organem związku zwanego: Okraslovaci Svaz. W przeciwieństwie do dwóch powyższych wydawnictw pismo „Zprávy Památkové Péče“ zawiera artykuły naukowe i zajmuje się omawianiem problemów ściśle konserwatorskich. Pismo to, wydawane przez państwo, pod naczelną redakcją dr. Mencla, posiada za sobą dawną tradycję. Wznowione po wojnie ukazało się w 10 zeszytach.

H. Pieńkowska.

KRONIKA

PAŁAC BRANICKICH W BIAŁYMSTOKU

Pałac wzniesiony początkowo w formie dworu w XVII w. rozbudowany został w r. 1711 przez Jana Klemensa Branickiego do tych rozmiarów, jakie posiada obecnie.

Dziedziniec reprezentacyjny zamyka się w formie podkowy. Budynek główny łączy się z prostokątnymi skrzydłami bocznymi za pośrednictwem półokrągłych otwartych galerii kolumnowych.

Korpus główny dwupiętrowy posiada elewacje dłuższe rozczłonkowane przez trzy dyzality. Oficyny boczne prostokątne: jednopiętrowe. Na tympanonie głównego budynku: na jego ścianach rzeźby

dekoracyjne, przy wejściu portyk. Do pałacu przylega park rozdzielony na dwie tarasowate części, górna o charakterze ogrodu francuskiego, dolna w typie ogrodu angielskiego.

W najstarszej części pałacu zachowały się sklepienia, część rzeźb i balustrad. W r. 1945 odgruzowano pałac, zabezpieczono rzeźby i podstemplowano zagrożone ściany. Okna parteru zamurowano, a na piętrze zaszalowano deskami. W następnym roku przykryto główny budynek dachem prowizorycznym na więzaniach dwuteowych i przykryto go papą bitumiczną. Następnie odgruzowano skrzydła pałacu. W r. 1947, po rozbiórec części zagrożonych, zrekonstruowano mu-

Ryc. 57. Białystok, dawny pałac Branickich, widok od strony parku (fot. Wł. Paszkowski).

